

Ahol tíz temetésre egy keresztelő jut

Szórványlétben

Magyar Szó, 2016

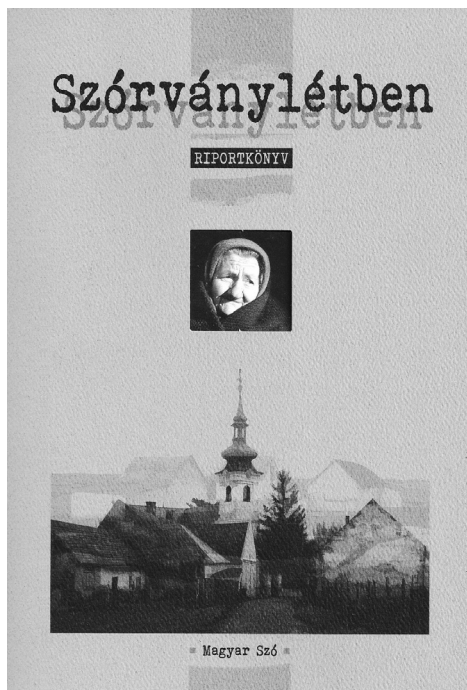
A délvidéki magyarság egyetlen, de több mint fél évszázada fennálló napilapja, a *Magyar Szó* tavaly riportsorozatát indította a szórványsorban élő nemzetársainkról. Óriási ötlet, őszinte elismerésem a gazdájának, Kabók Erikának! Peremvidékeken fekvő kis falvakba, városkákba látogattak el a riporterek, fotósok, és a lap vasárnapi számában jelentek meg a beszámolóik arról, hogy miként él, hogyan igyekeznek megmaradni vagy lát-e esélyt a megmaradásra az ott élő, kétségbeesetten fogyatkozó kevéske magyar – több mint tiszteletre méltó vállalkozás!

Nos ezt most megtették azzal, hogy kötetben is kiadták az egész szívbe markoló anyagot.

Simogatom a tekintetemmel a kötetet. *Igazi könyv*, békebeli szakmaisággal készült mestermunka – pusztán látványával érintésre, érintésétől olvasásra biztató. Aki ezt a címlapot tervezte, törte a fejét a színeken, kereste a megfelelő papírt, kitalálta a tipográfiai megoldásokat, felöltöztette, megfésülte, ünneplőbe vágta a kéziratot, és igyekezett a témához illő küllemet adni a belbecsnek, az szakember a javából. Megnézem az impresszumot, meglepődöm, és gyorsan helyesbítek, mit szakember, művészmester: Léphaft Pál karikaturista az, a délvidéki, s nem csak a délvidéki „ábrázolt” humor kiemelkedő alakja.

Hogy milyen fontos eleme egy könyvnek a borító vagy a címlap, azt, gondolom, főlősleges részletezni. Ez hívja fel magára a kóbor nézelődő figyelmét, s innen már csak egy lépés, hogy a nézelődőből vásárló, a vásárlóból olvasó legyen.

Keresem a megfelelő szót az alapszínére: kenyér, igen, fehér házikenyér héja (nem

cipő, vekni!). Felül kimustrált írógépen lepötyögtetett, ugyanennek a színnek a sötétebb árnyalatából szedett kötetcím: *Szórványlétben*, s mögötte, halvány árnyékként még egyszer: *Szórványlétben*, majd az alcím: *Riportsorozat*. Alatta egy ablak – negyedfél-szer negyedfél centis kivágás a címlapon –, amelyen át egy barázdált arcú, fejkendős öregasszony tekint ránk – újszerű, remek könyvészeti megoldás! A címlap fő „üzene- te” olyan, mint egy százéves felvétel a megsárgult papíron: furcsa falusi utcarészlet, az előtérben rendetlenül összetorlódott, a háttérben homályos jövőbe vesző házak, középen az elmaradhatatlan barokk templomtorony – tervezői telitalálat!

„A statisztikai adatok szerint a Kárpát-medencében nagyjából kilencszázezer, a nyugati világban pedig körülbelül egymillió – vagyis majdnem minden hatodik – magyar él szórványban.” Ezzel a mondatral hangolja rá az olvasót a szórványsorsra bocsári riportjában Fehér Rózsa, majd így folytatja: „Nekik idegen nyelvű, más kultúrát hordozó népesség között kell leélniük az életüket, folyamatosan kiszolgáltatva az asszimiláció veszélyének. Fél évszázad múltán nemcsak Magyarországon lesz jóval kevesebb magyar, hanem ezeken a területeken is: a nagyjából tizennégy millióból a szórványok végleges felszívódásával is eltűnhet kis híján kétmillió magyar.”

Fehér Rózsa egyike azoknak a riportereknek, akik Isten háta mögötti kis falvakból vagy szórványsorba süllyedt városokból összehordták a kötet anyagát. Hatalmas munkát végeztek, megérdemelné mind-egyikük, hogy itt álljon a neve. Ötletszerűen néhány: Bajtai Kornél, Diósi Árpád, Gergely József, Gruik Ibolya, Halász Gyula, Kecskés István, Lakatos János... Érezni a munkamódszerükön, hogy Varjú Márta főszerkesztő és Fodor István szerkesztő jól átgondolta, mi a célja a riportorozatnak, és hogyan kívánják azt elérni. Körültekintően és célratorően megkomponált kottából muzsikálnak, semmi tupírozás, szószátyárkodás, hatásadás, semmi magamutogatás – pusztán tényközlés. Azt teszik, ami a dolguk: riportot írnak. Elhelyezik a települést, ahol járnak (térképmelléklete is van a kötetnek), röviden ismertetik a történetét, szólnak pár szót egy-egy templomról, kastélyról, egyéb nevezetességről, aztán *hagyják beszélni az alanyokat*. Az alanyok pedig – tanárok, iskolaigazgatók, „kulturtrágerek” alias „népművelők”, papok, iparosok, gazdálkodók, nők, férfiak, főleg öregek, de több helyütt, hál’ istennek, fiatalok is (!) – beszélnek.

Csíkos Gyöngyi például, az apatini Ábrahám Pál Egyesület megálmodója, működtetője: „Errefelé már a nyolcvanas években megjelent az a veszélyes jelenség, amely azóta sajnos a többszámú magyarok körében is

felütötte a fejét, amikor a szülők azok, akik nem akarják gyerekeiket magyar osztályba íratni, azzal a kifogással, hogy könnyebben boldogulnak, ha rögtön szerbül tanulnak – meséli. Az Egyesület most fakultatív magyarnyelvoktatást szervez a maradék érdeklődőnek. Ide mind a mai napig 22 gyerek jár heti egy alkalommal, az óvodától egészen középiskolás korig. A gyerekek vegyes házasságok szülöttei... egyrészt öröm, másrészt bánat, hogy inkább a szerb anya és nem a magyar apa hozza a gyerekeket, hogy elsajátítsák a magyar nyelvet. A tanulók nem kényszerként élik meg az iskolai oktatáson felüli tanulást, szeretnek ide járni, szinte alig akarnak hazamenni.”

„A 2002-es népszámláláskor 5200 lakosa volt a településnek, és a lakosok 56 százaléka magyar volt – mondja Foki István, a bezdáni Petőfi Sándor Művelődési Egyesület elnöke –, a 2011-es népszámláláskor pedig 4600 lelket számláltak, és a magyarok jelenléte 52 százalékra csökkent. A becslések szerint amióta magyar őrületet lehet igényelni, Bezdánból megközelítőleg 800-an kerestek jobb megélhetést külföldön, akár tartósan, akár ideiglenesen. Erről pontos adat és nyilvántartás nincs, van, aki sokallja a számot, más kevesli. Ha ez igaz, a település lélekszáma már jóval négyezer alatt van, miközben az elvándorlás nem állt meg. Komoly gondok előszele lehet mindez, ám azt, hogy ez a vég kezdete vagy a kezdet vége, nem a mi tisztünk elbírálni. Egyetlen faladatunk maradt: küzdeni kell!”

Zélicity Mihály atya így szövi tovább a vegyes házasságokról szóló történetet: „Valahogy a szerbek jobban ragaszkodnak a sajátjukhoz, a magyar pedig lemond a béke kedvéért. Keveredünk, és ebben az egészben mindig mi vagyunk a vesztesek. Az, hogy a másik nemzetnél talál valaki párt magának, valójában érthető. Keves a párválasztási lehetőség. A szerbek és a horvátok itt maradnak a faluban, a magyarok pedig elmennek. Az itthon maradt fiatal pedig nem feltétlenül talál magának párt helyben. El kell mennie Militicsre, Kupuszinára

vagy Baranyába, hisz minden oldalról szláv-ság a szomszédunk. Nincs választási lehetőség. Mindez annak a hozadéka, hogy fogjunk.”

Nem mindig volt ez így, meséli Papajcsik Béla, a vepródi Kossuth Lajos Művelődési Egyesület elnöke: „Emlékszem gyerekkoromból, hogy ezek az emberek a házak előtt leterítették a pokrócot, kávéztak, sakkoztak, cigarettáztak, az asszonyok fonalat fontak és kötöttek. Korábban volt a faluban malom, téglagyár, a németek idején öt kendergyár is működött, aztán csak egy maradt, majd ezt is államosították, a téglagyárat pedig, úgy tudom, a hatvanas években lebontották. Épült abban az időben egy tojótúrkofarm, ami ma magánkézben ugyan, de még működik, csak sajnos a modernizáció miatt nem foglalkoztat annyi embert, mint régen, illetve akkoriban a szövetkezet volt még, ami munkát adhatott a helybélieknek, ezt a cservenkai kombináthoz csatolták. A 70-es és 80-as években megint kezdett fellendülni itt az élet, számos üzlet, iparos bolt üzemelt, még két bank is volt, de a délszláv háború újabb csapást mért a falura, és azóta folyamatosan csökken a számunk.”

Mint cseppben a tenger, benne van ezekben a mondatokban a délvidéki magyarság tragikus fogyatkozásának egész története.

Még meg sem száradt a tinta a trianoni békeszerződésen, a jugoszláv hatóságok máris hozzáfogtak a délvidéki magyarság elszerbesítéséhez, tudatosan és flagránsan megszegve a békeszerződés rendelkezéseit.

Sem Bácska, sem Baranya, sem a Bánság sohasem tartozott Szerbiához. A négy-százezernyi szerbség Bácska, Baranya és a Bánság összlakosságának mindössze 29 százalékát tette ki. A szándék egyértelmű volt: minél nagyobbra növelni a szerbek, és minél kisebbre csökkenteni a más nemzetiségek számát, mindennek előtt a németekét és magyarokét. Bácskában és a Bánságban becsuktak egy sor magyar iskolát, megtiltották a magyar helységnevek használatát, elbocsátották az állami szolgálatokból a magyar tisztviselőket, és he-

lyükre az „államalkotó” nemzetek tagjait állították.

Ha ehhez hozzávesszük, hogy az 1921-es agrárreformot is olyan módon bonyolították le, hogy a szép és gazdag bácskai, bán-sági birtokokat szerb önkéntesek és telepe-sek között osztották szét, akik nem értettek a mezőgazdasághoz, nem szokták meg a kemény paraszti munkát, ugyanakkor a németeket és a magyarokat nemzetiségi alapon kizárták a reformból, meg fogjuk érteni, hogy itt nemcsak az anyanyelv és a nemzetiségi kultúra háttérbe szorításáról, nemcsak erőszakos asszimilációról, hanem az elnyomás klasszikus példájáról is, a nemzetiségiek gazdasági és egzisztenciális ellehetetlenítéséről volt szó. Ráadásul – a Jugoszláv Menekültügyi Hivatal 1924-ből származó nyilvántartása szerint – 1918 és 1920 között 39 272 magyart telepítettek ki az országból. Magyar források szerint ez a szám 55 000 körül lehetett. Hogy újabb ötven-, negyven- vagy „csak” harmincezer magyar esett-e áldozatul a második világháború utolsó évében történt tömeggyilkosságoknak, arról még ma is folyik a vita.

Ezután újabb diszkriminatív gazdasági intézkedések következtek, melyek tovább gyengítették a magyar többségű területek (Szabadka, Nagybecskerek, Becse, Magyar-kanizsa, Zenta) gazdasági erejét. 1945 és 1953 között – a belgrádi Közgazdasági Intézet adatai szerint (!) – körülbelül *hetven jelentős ipari létesítményt szereltek le* a Vajdaságban – gyárakat, malmokat, villanyerőműveket, nyomdákat és így tovább –, és Szerbiába, Boszniába, Montenegróba, Macedóniába vagy Horvátországba szállították őket.

Közvetlenül a háború után megkezdődött a Vajdaság szláv népességgel történő betelepítése. Jugoszlávia úgynevezett passzív vidékeiről körülbelül hatvanöt-ezer telepes érkezett Bácskába, a Bánságba és Baranyába, s ezek az 1945-ös agrárreformban éppen olyan kiváltságokat élveztek, a volt partizánokkal, illetve a fasizmus áldozatainak családtagjaival együtt, mint az első világháborús szerb önkén-

sek. (Ugyanolyan eredménnyel: az egyháztól és az elmenekült, illetve elüldözött németektől és magyaroktól elvett gazdaságok rövid időn belül tönkrementek.)

Tito kommunista pártja hamarosan rájött, hogy Jugoszlávia konszolidációja és nemzetközi érvényesülése szempontjából valószínűleg célravezetőbb, ha enyhítenek a totalitárius módszereken, úgyhogy a lakosság etnikai összetételének erőszakos megváltoztatását az ötvenes évektől kezdve a káderpolitika perfidebb módszerei váltották fel.

A tartomány etnikai térképének ez az aránylag lassú átalakítási folyamata 1988-ban ismét drasztikusabb formát öltött. Slobodan Milošević hírhedt „antibürokratikus forradalmával” Koszovó után megszüntette a Vajdaság autonómiáját is, majd háborút indított a Jugoszláviából kivált köztársaságok ellen. Noha a délvidéki kisebbségek az első pillanattól kezdve kijelentették, hogy ez nem az ő háborújuk, és nem akarnak részt venni benne, a katonai hatóságok a nemzetiségi részarányt jóval meghaladó számban mozgósítottak magyarokat, és küldték őket megfelelő kiképzés nélkül a vukovári, illetve eszéki frontra. A katonai szolgálat megtagadásáért hadbírószági eljárást helyeztek kilátásba. Sok vajdasági magyar visszautasította, hogy „önkéntesként” részt vegyen a háborúban, s otthonát, munkahelyét, vagyonát odahagyva áttelepült Magyarországra. Számuk körülbelül harminc-negyvenezerre becsülhető. Otthagyott házaik egy részébe később Boszniából és Krajínából érkezett szerb menekültek költöztek be.

E menekültek első hulláma egyébként minden nagyobb adminisztratív nehézség nélkül szüremkedett be a tartomány lakosságába. Többségük azonnal megkapta új személyi okmányait és az új jugoszláv (majd szerb) állampolgárságot, s jelentős privilégiumokat élvezett a foglalkoztatás terén, elsősorban a hadseregnél, a rendőrségnél, a vámhatóságoknál és az államigazgatási szerveknél. A menekültek másik hullámát, amely a nyugat-szláviai és

a knini „szerb állam” megszűnése után érkezett Jugoszláviába, ismét nem a szűkebb értelemben vett Szerbiába irányították, hanem a Vajdaságba. Pontos számuk ma sem ismeretes. A nem hivatalos adatok százötven-kétszázezer emberről beszélnek, akiknek körülbelül hetvenöt százaléka a Vajdaságban maradt.

De térjünk vissza a szórványsorba került magyarjainkhoz!

„A hatvanas években megszűnt a vasúti közlekedés Oroszlámos és Kikinda között – meséli az egyházaskéri Fehér Mária. – Addig a környező falvakból könnyen eljutottak az emberek a kikindai piacra, elvitték a zöldséget, túrót, tojást, baromfit – sokat jelentett a családnak ez a bevétel.

– Képzeld el, hogy olyan faluban él, ahol csak pénteken van piac, ha fél hétkor megyek, korán van, ha fél nyolckor megyek, elkések. Utána ez a lehetőség is megszűnt, munkahely sem volt, és a lakosság elindult a városokba vagy külföldre.”

„Ám az anyagiak mellett szellemi élet is kell a kis települések megmaradásához, jó, ha ide is jönnek értékes emberek. Példaként említik Egyházaskéri Böngyik Árpád szőlész-borász professzort, aki ugyan a hatvanas években Magyarországra került (most májusban hunyt el), de ragaszkodásaként szülőfalujához fölvette annak nevét. Jóval korábban itt élt Borbély Mihály, a nagy mesemondó, és ide járt hozzá Kálmány Lajos néprajzkutató lelkész meséket gyűjteni. Emléküket a templom falán márványtábla őrzi.”

A Bácska szívében élő kúliai is büszkén mondhatják, hogy áll még az ősi magyar kulturális „végvár” (kula = bástya). „A jelenleg körülbelül 570 tagot számláló Népkör Magyar Művelődési Központ Vajdaság kulturális egyesületei között a legrégebben alakult, 147 éves – mondja Goga Zsolt, a központ elnöke. – 1868-ban alapították Szakácsy Sándor plébános irányításával. Jelenleg 13 szakcsoportot működtet. 170-200 magyar ajkú kúlai napi vagy heti szinten betér a központ valamely foglalkozására vagy akár a szerdánként hivatalosan

is nyitva levő könyvtárba, amely hatezres könyvállományt tart fenn... Szeptember 5-én nyolcadik alkalommal tartják meg a Hagyományörző Népköri Napokat... Az idei tanévben a tagok közül 77-en óvodások, úgyhogy megvan az utánpótlás is.”

A Kúlától mindössze tizenegynéhány kilométerre levő Szivácról is színes kulturális tevékenységről számol be Varagics Gabriella, a Szenteleky Kornél Művelődési Egyesület elnöke.

„Van szavalócsoporthunk, amellyel minden évben részt veszünk a helyi szavalószemlén. Számos díjat nyertünk, s volt, hogy továbbjutottunk a tartományi szemlére. Van énekcsoportunk és szólistánk is, színjátszócsoporthunk, kézműveseink, és nagyon sikeresen működik a hagyományörző csoportunk. A tagok között vannak idősek és gyerekek is, ami számunkra különösen fontos, mert ők jelentik az utánpótlást. Számos alkalmi rendezvényünk van az év során, a legjelentősebb a Szenteleky-napok, amit több mint 45 éve szervezünk. Ez a tartományi szintű irodalmi rendezvény 2010 óta a Magyar Nemzeti Tanács kiemelt jelentőségű rendezvénye. Ekkor szoktuk kiosztani a Szenteleky irodalmi díjat, valamint a Bazsalikom műfordítói díjat.”

A nagyikindai magyarság kulturális élete szempontjából meghatározó jelentőségű Egység Művelődési Egyesület 1945 májusában alakult meg – folytatja a művelődési körkép ismertetését Tápai Róbert, az Egyesület elnöke. – Több alosztály működik a keretében: néptáncsoport, citeraegyüttes, kórus, népdalcsoporthunk, népi zenekar, kézimunkacsoport. Színjátszóik többször is felléptek a Vajdasági Magyar Amatőr Színjátszók Találkozásán is.

A Tápai Róberttel készült riportban azonban egy új téma is megjelenik, a *magyar érdekképviselet* kérdése. Ritka madár ez errefelé Trianon óta!

„Jelenleg viszonylag erős a magyar érdekképviselet is. A községi képviselő-testület tagjai között ketten is vannak, akik a Vajdasági Magyar Szövetség színeiben

politizálnak. Ha valaki Nagyikindára érkezik, azonnal láthatja, hogy a település bejáratánál levő táblán a város neve most már magyarul is szerepel. Nem véletlen az sem, hogy a városházán négy méteres magyar zászló lobog. Sikerült elérniük, hogy az önkormányzat kulturális alapjából tizenöt százalék a magyar kisebbséget illesse meg, s ezeket az összegeket ők maguk osztják el a pályázók között. Ilyenformán az utóbbi két évben hétszáz ezer dinárt különítettek el a magyar közösség projektumaira. A helyi közlekedési vállalat buszain a magyar anyanyelvű középiskolások ingyenesen utazhatnak.”

„Nagyon fontos, hogy a magyarság a helyi közösségektől kezdve az önkormányzat intézményéig minden szinten képviselve legyen – hangsúlyozza Újhelyi Nándor, a törökkanizsai községi képviselő-testület elnöke –, mert csak így tudunk beleszólni, odahatni, a magyarság érdekeit képviselni, legyen az a nyelvhasználat, az oktatás, a tájékoztatás vagy a kétnyelvű táblák kihelyezése, amiért éveket kellett harcolnunk. Más nem fog helyettünk foglalkozni a magyarság problémájával, a művelődés melletti fontos dolgokra, kommunális és egyéb beruházásokra is hatással tudunk lenni. Az identitás megőrzése szempontjából a beruházások, fejlesztések, a pályázati támogatások, az EU-s források megszerzése fontos feltétel, így tudjuk élhetőbbé tenni közösségünket. Számítunk a VMSZ gazdaságfejlesztési stratégiáján keresztül a vállalkozóink, gazdálkodóink felé irányuló támogatásokra is.”

Palkovics Mária, a nezsenyi Nagycsaládosok Egyesületének elnökét idézem:

„– Tudom én azt, hogy nem mi fogjuk maradásra bírni az embereket, mégis úgy érzem, fontos megpróbálnunk segíteni a szörványban élő családoknak... Elvész a családközpontú felfogás, az emberek más dolgokat tartanak fontosnak, emiatt pedig elidegenednek egymástól, és nem figyelnek a másokra.”

A nezsenyieknek a Kárpát-medencei Nagycsaládosok Egyesülete adott lendü-

letet a szervezkedésre. „Felkerestek bennünket, és elmondták, hogy jó lenne, ha a Bánságban is erősödne a családok, a nagycsaládosok és a hozzájuk kapcsolódó értékek. Tudatosították bennünk, hogy szükség van a családok összefogására, és fel kell vállalni a bánáti családok problémáit, illetve segíteni a szórványban megmaradt magyar családoknak kultúránk és anyanyelvünk megőrzésében. Ezek a családok egytől egyig fontosnak tartják, hogy a múltban megkapaszkodva, szemünk előtt tartva a jövőt, ezen a tájon a jelenben is tovább éljenek a magyar családi hagyományok, és mások is megismerhessék ezeket az értékeket.

Az egyesület szinte az élet minden területén igyekszik segíteni a családokat. Különösen fontos szerepük van a közös programoknak vagy a gyerekek számára szervezett utazásoknak, anyanyelvápolásnak. Azokat a gyerekeket, akiket szülei nem tudnak nyaralni küldeni, az egyesület különböző nyári táborokba próbálja eljuttatni. Idén egy budapesti utat is sikerült megszervezniük, így februárban tizenöten jutottak el a magyar fővárosba a Kárpát-medencei család találkozóra.”

Tanulmányt lehetne írni a fenti mondatokban megjelenő két motívumról. Az egyik a család, a nagycsaládosok és a hozzájuk kapcsolódó értékek – kulcsfontosságú kérdése a szórvány (de az egész Magyarország) megmaradásának: meg tudjuk-e állítani az aggasztó népességfogyást. És a másik, amelyikről a fentiekben csak érintőlegesen esett szó, de nagyon fontos: *ne féljetelek, nem vagytok egyedül!*

Tanulmányt nem írok, és közhelyeket sem akarok pufogtatni, de nagyon visszafogottan hadd utaljak rá: 2010 óta száznál is több fókusz szemléletváltás történt az anyaországnak az elszakadt nemzetre szemmel való politikájában. Nem részletezném a változásokat, csak a legutóbbi két intézkedést említeném meg: ötven milliárd forint értékű gazdaságfejlesztési programot indít az Orbán-kormány a Vajdaságban, és – egészen friss hír – további százmilliót

a kisebbségben élő fiatalok kulturális tevékenységének a támogatására. Hogy ez sok vagy kevés, s hogy mire lesz elég, azt én nem tudom, egyet tudok: a tartomány népességmegtartó ereje növekszik minden ide juttatott fillérrel.

Ne áltassuk magunkat, a történelmi folyamatot, a szórványosodást, illetve a szórványok „elolvadását” nem tudjuk emberöltőnyi távlatokban megállítani. De lelassítani, a túlélés és megmaradás reményét életben tartani igenis tudjuk! Ehhez nagyon jól jön – köszönet érte (!) – az anyaországból jövő mostani s remélhető jövőbeni támogatás, de csak úgy valósítható meg, ha az itt élők egyesített, teremtő erővé tudják sűríteni lelki aranyfedezetüket, hitüket, szívósságukat, küzdőképességüket és a szülőföldjükhöz való ragaszkodásukat. Hogy képesek lesznek rá, ahhoz nem fér kétség – erről szól ez a könyv.

Szomorúan gondolok arra, hányan voltak/vannak a Délvidéken, akik sokkal kedvezőbb körülmények között éltek, s mégis megindultak az önfeladás útján. Hányan, akik elfelejtették anyanyelvüket, őseik hitét, értékrendjét; minden zászló alá beálltak, és áhitattal hallgatták a vizet prédikálókat; besúgással, talpnyalással vagy napi kompromisszumokkal vették meg a boldogulás esélyét; italból vagy kábítószerből merítették erőt a bajok elviseléséhez.

Abban a pillanatban, amikor elültették bennük a félelem csíráját, amikor elhittették velük, hogy az én a fontos, és nem a mi, amikor kívülről-belülről bomlasztani kezdtek a hagyományosan összetartó közösségeket (család, egyház, dalárda...), amikor a maguk meggyőződéséből kezdtek nyugnek érezni a közösségi kötöttségeket, tehernek a közösségi értékrendet, abban a pillanatban, amikor elvágták a nemzetükhöz, a történelmükhöz, a kultúrájukhoz, az anyanyelvükhöz fűződő szálakat, amikor lélekben kitörtek vagy fizikailag is kiszakadtak ősi szövetségeik valamelyikéből – jövátételtenül magukra maradtak, gyenge, befolyásolható és manipulálható, önfeladó emberkékké lettek. Mert nem volt

mögöttük évszázadok próbáit megért, védelmező és megtartó erő! Kikerültek a centrifugális törekvésekkel és divatokkal dacoló szeretet mágneses teréből, iránytű nélkül kóborolnak a közönyösök és pénzimádók aszfaltdzsungelében, virtuális világban keresnek maguknak virtuális élvezeteket, nem beszélgetnek, csak telefonálnak vagy esemesznek, sajtómágnások agymosodáiban mosatnak...

Itt meg, ebben a kötetben, olyanok szólnak meg sorra, akik a kilátástalannak tetsző szórványsorsban sem akarnak halani semmiféle önfeladásról.

„- Én nem adtam fel a reményt. Hogy kiben reménykedek? A Jóistenben. Nekem öt gyermekem van. Az egyik Hollandiában, a másik Kanadában, kettő Svájcban, az ötödiket, aki még középiskolás, az érettségi után viszik az idősebbek magukkal. De mind visszajön” - mondja könnyes szemmel a bácsi Skraván Erzsébet. „Tőlünk telhetően mindent megteszünk, hogy itt, a bánati végeken megmaradjunk - halljuk Lackó Farkas Erzsébettől, a tóbai Petőfi Sándor Művelődési Egyesület elnökétől. - Nagyon szomorú látványt nyújt Milidorf, vagy ahogy mi magyarok nevezzük, Mollyfalva, az a közeli német település, amely az ötvenes években vált teljesen lakatlanná. Fejlett falu volt, bolttal, óvodával, iskolával. Ma még kivehetők az utcák, itt-ott még virítanak a cserjéből a házak romjai. Időnként felkeresik a romfalut az itt élő németek hozzátartozói, időnként mi is kijárunk, egy keresztet szándékozunk emelni. Nem szeretnénk Mollyfalva sorsára jutni.”

A beodrai Bóvíz atya optimista, szerinte épp a falu szomszédságában levő aracsi pusztatemplom az élő bizonyítéka annak, hogy errefelé ezer éven át hullámozó élet volt. „- Virágzó korszakok és hullámvölgyek váltották egymást, de mindig meg tudtunk újulni. Lehet sopánkodni, de keresztényként, katolikusként én azt vallom, hogy a Szűzanya oltalma a magyarságot mindig fölemelte. Habár most úgy tűnik, épp lefelé tartunk a lejtőn, én

biztos vagyok abban, hogy lesznek itt olyanok, akik továbbviszik majd ennek a magyar közösségnek az életét” - mondja.

„A szórványban az a legfontosabb, hogy egész emberként éljünk. Ha húsz év múlva nem lesz magyar itt, akkor úgy emlékezzenek ránk, hogy emberhez méltóan éltünk. Nem csonkán, nem félretéve. Igaz, ez többletmunkával jár, de másként nem lehet - vallja dr. Horváth Endre atya, aki szerint ez már csak azért is fontos, mert a vajdasági magyarság egyharmada ma a szórványban él.”

Hogy is mondta a bezdáni Foki István? „Egyetlen faladatunk maradt: küzdeni kell!”

Olyan ez a könyv egészében véve, mint egy lármafa: figyelmeztet a veszélyre, és felkészít a védekezésre. Ugyanakkor hiteles adalékokat szolgáltat a jövő szociográfusainak, akik Illyés Gyula (*Puszták népe*), Féja Géza (*Viharsarok*), Kovács Imre (*Elsülylyedt ország*) Erdei Ferenc (*Futóhomok*) és mások nyomdokaiba lépve kísérelnek meg minél teljesebb képet adni a magyarságról.

Teljesebb képet, mondom, s nem feledkezhetek meg a kötet szó szerint vett képanyagáról sem. Templomok, városházák, kastélyok, emlékművek, romok, utcarészletek, pincesorok, folyópartok fekete-fehér fotói illusztrálják nagyszerűen a szöveget, no meg, persze, családok, nők, férfiak, öregek, fiatalok, gyerekek - sok-sok életkép, megannyi kordokumentum.

- Láttad? A Kati néni bent van a vasárnapi újságban.

- Láttad? A tánckarunk képe megjelent egy könyvben.

Ismerős, milyen a hírértéke faluhelyen az ilyesféle mondatoknak? Lám, mégiscsak figyelnek ránk, jelentünk valamit a szélesebb közösségnek.

Hadd álljon itt néhány fotós neve is: Dávid Csilla, Dormán László, Ótos András, Pesevszki Evelin, Szabó Anikó, Vadócz Márk. Igen, ott van köztük Dormán László is, a délvidéki magyar fotóriporterek doyenje. Feltolulnak bennem a régi emlékek,

amikor a múlt század hatvanas-hetvenes éveiben, Dudás Károllyal együtt ők is így járták a délvidéki szórványfalvakat, s számoltak be szívszorongató élményeikről a Hornyik-féle *Képes Ifjúság*ban. Mit mondanak, sem ők, sem Hornyik nem sok dicsőretet vágtak zsebre ezért a tevékenységükért a mindenkori Forum-igazgatók és párttitkárok részéről, hisz trianoni sebet feltépdetni nemigen volt ajánlatos akkoriban sajtóberkekben. Nem állom meg, hogy el ne mondjam: Hornyik Miklós jó barátom, mindenkori főszerkesztőm volt, egészen túl korán bekövetkezett haláláig. Ha ő nincs, belőlem sosem lett volna újságíró. Ha ő nincs, sosem szembesülök az „emigráció” kihívásaival, sosem élem meg a köz előtti rendszeres megszólalás felelősségét, kínját, gyönyörét, no meg a többszöri laptemetés és kirúgattatás keserűségét.

Egyebek mellett azt is tőle tanultam meg, milyen öröm az, ha az ember gyöngyszemet talál egy-egy riportban. Ilyeneket például:

„Harminchat éve nyolcvan ház állt a faluban, de csak ötvenben söprögetnek” (Léphaft Pál).

„Jókedvre derít bennünket a villanykaron levő gólyafészek. Azt tartják a helyiek, ha jó év várható, nem dobja ki a fiókákat az anyjuk, mert lesz elegendő eleség, föl tudja nevelni őket. Most csak a fészekben tátognak a fiak. Feleselnek az enyészettel” (Gruik Ibolya).

„Halottak napja van, amikor Beodrara látogatók, a templom padsoraiban az ehhez hasonló nagy ünnepek alkalmával 30-35 hívő foglal helyet, máskor jóval kevesebb. Mára a mise maradt az egyetlen közösségi élmény a faluban, de ennél többre nem is igen van igény” (Fehér Rózsa).

Az utolsó két gyöngyszem annak a két embernek az agyában érlelődött meg, akiké a legnagyobb az érdem, hogy megszü-

letett ez a könyv – és ha jól tudom, már készül a folytatása is! Egyikük Fodor István, a kötet szerkesztője, aki a riporterek munkáját méltatva ezt mondja: „...nem feledkeztek meg teljesen a szórványban élők-ről. Igaz, most már a magyar politikum is tesz lépéseket azért, hogy ezeken a helyeken legalább szórványban megmaradjon a magyarság, hiszen nélküle a tárgyi és szellemi értékek is elvesznek a végeken. Az újságírók megtapasztalhatták, hogy milyen óriási jelentősége van Reményik Sándor már kilencven esztendővel ezelőtt világgá kiáltott figyelmeztetésének: »Ne hagyjátok a templomot, / a templomot s az iskolát!« Reményünk még mindig van, mert bár »hagytuk az iskolát«, a diplomaink javarészt állnak.”

A másik az ötletgazda, Kabók Erika, aki egy megkapó életképpel kezdi befejező gondolatait, egy döbbenetes erejű idézettel folytatja, és egy nagy igazsággal zárja: „Nagyapám fogta a hatalmas barna cipőt, a nagykéssel keresztet rajzolt az aljára, és megvágta. Most is hallom, hogyan hasítja a kés a ropogósra sült kenyérhéjat. Lyukacsos belű nagy szeleteket szel. A legfinomabb a héja volt: piros, ropogós és sokkal ízletesebb, mint a béle. »A szórvány olyan, mint a kenyér meg a héja – fogalmazta meg Duray Miklós. – A héj tartja életben a kenyérbelet, mert ahol levágják a héjat, ott hamarosan morzsolódó száradék keletkezik.«

Nincs az a mértékegység, amellyel mérni lehetne, mennyit ér egy ember élete, mennyit ér egy magyar a délvidéki közösségnek. Utazásaim során szikár férfiakkal és melegséget sugárzó asszonyokkal találkoztam a távoli, aprócska falvakban. Lenyűgöző, ahogyan ragaszkodnak ahhoz a földhöz, ahova születtek, még akkor is, ha rohamosan fogyatkoznak. Nem azokat kell siratni, akik elmentek, hanem azokért kell tenni, akik itt maradtak.”

Szilágyi Károly

SZILÁGYI KÁROLY (1940) újságíró, fordító, szerkesztő. Gyúron él.